

סוכה מא

משה שווערד

פורים תשע"ד

זמן סעודת פורים

(ודע, כי אף שלא נהגו לעשות עיקר הסעודה בשחרית וכדברי המ"ב (סק"ח בשם תה"ד) שעסוקים במשלוח מנות, מ"מ עפ"י קבלה²⁶ צריכה להיות סעודת פורים בשחרית דווקא, לכן נכון²⁷ למי שהיכולת והזמן בידו להרכות גם בסעודת שחרית בבשר²⁸ ויין ונרות דולקות ולכוון לצאת בה ג"כ ידי חובת סעודת פורים. ¹
ועיין לעיל סי' תרצ"ד אות א' שכתבנו אם מותר לאכול לפני קיום מצוות משלוח מנות ומת"ל.

תרפ"ח אות ט"ז. ²⁶ א"ר בשם של"ה הק' מובא בפמ"ג א"א סק"ה והמשובח מי שעושה סעודה בשחרית וסיים הפמ"ג וכן אני נוהג, ובכ"ה סק"ג בשם סידור הרש"ש יליהור ולהחזיר לעשות הסעודה אחר תפלת שחרית לכמה טעמים וכו' עיי"ש עפ"י הסוד. ²⁷ בליקוטי מהרי"ח בשם סי' כסא רחמים שכן נהג הגרי"א ז"ע וכן נהג רבו בעל ייטב לב זצ"ל מסיגוט ואף כי מדינת די בסעודה אחת בפורים כדלקמן מיב סקט"ו, מימ נכון לישוב שוב בסעודה לפנות ערב כדלעיל הערה 25, וכיה בלקט יושר מנהגי בעל תורה"ד ומשמרת שלום שם. ⁽²⁸⁾ אמנם באור"ח - ספינקא סק"ד מביא בשם סי' יפה ללב ידמנהגם לאכול ליל י"ד ובוקר י"ד אחר תפלת שחרית מאכלי חלב וגבינה מפני התורה שנמשלה בו חזר קבלה בימי אחשוורוש וביצת מבתשל כבליל פסח דביקש המן לקעקע ביצתן של ישראל והוא לשון ביטא דבעי רחמי ופרקינן, וכל הלבבות דורש ה'. ²⁹ ובערה"ש סי' רמ"ט סעי' ז' שיתחילו בסעודה קודם חצות.

שו"ע אורח חיים סימן תכט

(א) **שואלים בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום:** הגה ומנהג לקנות חטים לחלקן לעניים לצורך פסח וכל מי שדר בעיר י"ב חודש צריך ליתן לזה. (א"ז):
(ב) אין נופלים על פניהם בכל חודש ניסן ואין אומרים צדקתך בשבת במנחה ואין מספידין בו ואין מתעניין בו להזכיר בצבור והבכורות מתענים בו בערב פסח:
הגה גם אין אומרים צדוק הדין בכל חודש ניסן ונהגו שאין מתעניין בו תענית כלל אפילו יום שמת בו אביו או אמו אבל תענית חלום מתעניין ואין אומרים מזמור לתודה וא-ל ארך אפים ולמנצח בערב פסח ולא ביום טוב (מנהגים) ונוהגין להרכות קצת באכילה ושתייה ביום אחר החג והוא אסרו חג.

משנה ברורה סימן תכט

(א) שואלין בהלכות פסח וכו' - שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהירן על כל הלכות פסח שני וה"ה בשאר יו"ט נמי דורשין קודם לכן ל' יום בהלכותיהן ועיין בביאור הגר"א שדעתו דבעצרת סגי מיום א' בסיון וי"א דהחוב שלשים יום הוא רק בפסח משום דיש בהן הלכות רבות כגון טחינת חטים ואפיית המצות והגעלת כלים וביעור חמץ שאלו אם אין עושין אותן כהלכותיהן קודם פסח לית להו תקנה בפסח משא"כ בשאר יו"ט די באיזה ימים קודם ועכ"פ ביו"ט גופא לכו"ע צריך לשאול ולדרוש בכל יו"ט בהלכותיה וכדאיתא בסוף מגילה [דף לב] משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג:
(ב) **שלשים יום - ומתחילין מיום הפורים עצמו.** ועכשיו נוהגין לדרוש בשבת הגדול [כשאין ע"פ חל בו דאז צריך להקדים בשבת הקודם] ובשבת שובה [והעיקר להורות לעם דרכי ה' ללמד המעשה אשר יעשון דהיינו דיני הגעלה וביעור חמץ ואפיית המצה ושאר הלכות פסח וכן בשבת שובה לדרוש לפניהם הלכות יוה"כ וחג הסוכות לבד מה שדורש מענין התשובה אבל אם יהיה הדרשה רק בפסח או דרוש בעלמא אין יוצאין בזה ידי חובתן] **ומ"מ מצוה לכל אחד לעסוק בהלכות פסח ל' יום קודם וכן בחג עצמו [אחרונים]:**

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף טז/א

"ויקח המן את הלבוש ואת הסוס" אזל אשכחיה דיתבי רבנן קמיה ומחוי להו הלכות קמיצה לרבנן כיון דחזייה מרדכי דאפיק לקבליה וסוסיה מיחד בידיה מירתת אמר להו לרבנן האי רשיעא למיקטל נפשי קא אתי זילו מקמיה די לא תכוו בגחלתו בההיא שעתא נתעטף מרדכי וקם ליה לצלותא אתא המן ויתיב ליה קמיהו ואוריך עד דסליק מרדכי לצלותיה אמר להו במאי עסקיתו אמרו ליה בזמן שבית המקדש קיים מאן דמנדב מנחה מייתי מלי קומציה דסולתא ומתכפר ליה אמר להו אתא מלי קומצי קמחא דיזכו ודחי עשרה אלפי ככרי כספא דידי

רש"י מגילה דף טז/א

הלכות קמיצה - דורש בענינו של יום, וששה עשר בניסן היה, הוא יום תנופת העומר:

שם משמואל (פרשת תצוה שושן פורים)

ומה שנהנו מסעודתו של אותו רשע שנעשתה בשביל שחשב שהגיעו שבעין שנין ולא אפרקו תו לא מפרקו, והי' נראה כאילו הסכימו עמו שלא יהיו נגאלים אלא יהיו מפוזרים בגוים ח"ו

ספר אסתר פרק ב

(ה) איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני:
(ו) אשר הגלה מירושלים עם הגלה אשר הגלתה עם יכניה מלך יהודה אשר הגלה נבוכדנאצר מלך בבל:

פ' הגר"א (שם)

אמר כאן הגלה ג' פעמים אשר הגלה מירושלים אשר הגלתה אשר הגלה להודיע חיבת א"י עליו שבכל פעם חזר לירושלים והיה נגלה ג' פעמים וז"ש בגמרא שגלה מעצמו כל' מדעתו שחזר לא"י משום כך נגלה פעם שנית וכן פעם שלישית

ספר תפארת שלמה על מועדים - רמזי פורים

ובזה ה' חטא אותו הדור שנהנו שם מסעודתו של אותו רשע ושכחו את קלון בית ד' הנתנים בין העכו"ם. אך מרדכי ה' נקרא בשם יהודי אשר הגלה עם הגולה כו' כי ה' תמיד דואג ומצר ונאנת על הגולה וזה אשר ה' תמיד עם הגולה עם יכניה וכו':

פורים שמחה!!!
ממשפחת שווערד

1. שפת אמת על סוכה דף מא/א

במשנה בראשונה הי' לולב ניטל במקדש שבעה, פי' רש"י מדכתי' ושמחתם לפני ה"א שבעת ימים ולא במדינה וירושלים בכלל מדינה, ויש לעיין למה לא נמא דחובה עלינו לבוא למקדש בכל ימי החג לקיים ושמחתם ז' ימים ואפי' אותם הפטורין מראי' יהיו חייבין בזה, ובסתמא דמתני' דלקמן (מ"ב ע"ב) דקתני שהיו מוליכין לולביהן להר הבית משמע דאותם שהיו בירושלים הלכו למקדש בלולביהן, וגם לבני מדינה למה לא יהי' חיוב, וצ"ל משום דכתי' ולקחתם ביום הראשון דמשמע דליכא חיוב אלא ביום הראשון בגבולין א"כ גלי קרא דאין חיוב לעלות בשביל זה [אכן עדיין קשה די"ל דביום הראשון אתי לקובעו חובה אפי' בזמן הזה כדאמרי' בפסחים (כ"ח ע"ב) דאצטריך בערב תאכלו מצות לזה"ז וכמ"ש התוס' בקידושין (ל"ז). דאצטריך לחו"ל בזמן שאין בהמ"ק קיים]:

2. גליוני מנחת חן

שם לולב ניטל במקדש שבעה וכמדינה יום אחד. יש מחלוקת ראשונים שיטת התוס' לעיל (כ"ט): דלולב שניטל במקדש כל שבעה מה"ת יש בו פסול שאול וחסר, כמו בלולב ביום ראשון בגבולין.

אולם הר"ן הביא בשם רמב"ן דרק פסול חסר שהוא פסול בגוף הלולב והאתרוג זה נוהג במקדש כל שבעה שהוא מה"ת, אבל הדין "לכס" שזה לא דין בגוף הלולב והאתרוג, רק שהוא דין בקיום המצוה של הגבול, א"כ זה נאמר רק ביום הראשון שהוא מה"ת בגבולין, אבל בשאר הימים אפי' במקדש שהוא מה"ת, הוא יוצא גם באינו לכס.

אולם שיטת הרמב"ם (פ"ח מלולב ה"ט) עפ"י הרה"מ, דאפי' במקדש שהוא מה"ת כל ז', כל הפסולין מפני מומין או מפני גזל הרי"ז כשר ביו"ט שני, וצ"ע, הא בגזל עכ"פ הוי מצוה הבאה בעבירה. ועוד צ"ע, איך כשר כל הפסולין מפני מומין, הלא זה פסול בגוף הלולב.

ובתב"ב במשנת יעבץ (או"ח סי' ס"ח) דיש להסתפק בעיקר יסוד מצות נטילת לולב במקדש כל שבעה, אם הביאור דהמצוה של נטילת לולב ביום ראשון בגבולין, זה נוהג במקדש כל ז', והיינו שחורא מצוה של נטילת לולב היא, - אלא דבגבולין זה נוהג רק ביום הראשון, ובמקדש זה נוהג כל שבעה, או דשתי מצות נפרדים הם.

ונפק"מ לדינא כשנכנס למקדש ביום ראשון לאחר שכבר נטל לולב בגבולין, אם חל עליו חיוב נטילת לולב במקדש, דאם הם חדא מצוה לא מתחייב, ואם שתי מצות הם הרי מתחייב.

[וא"כ י"ל דביסוד זה חולקים התוס' והרמב"ם, התוס' סבירי דחדא מצוה היא נטילת לולב ביום הראשון ונטילת לולב כל שבעה במקדש, משו"ה שפיר כל הפסולין בלולב ביום ראשון פוסלין במקדש כל שבעת הימים, ואפי' הדין "לכס" דל"ה פסול בגוף הלולב, זה נוהג במקדש כל ז' כיון דחדא מצוה היא של נטילת לולב.

אולם הרמב"ם סובר דהם ב' מצות, - וא"כ שפיר במצות לולב שבמקדש כל הפסולין כשרין.

[ועי' קהילות יעקב ליקוטים ח"ו סי' א', שדן בשאלה זו, ולדעתו מצות מקדש אינו מוטלת על כל אחד, אלא המצוה היא שתהיה נטילת לולב במקדש. כרס בדעת בעל המאור להלן רפ"ד כתב, דאכן היא מצוה על כל אחד מישראל שכירושלים להכנס למקדש לקיים מצות ושמחתם. וע"ש מש"כ בזה בדעת שו"ת חכם צבי סי' ט' וחלקת יואב קונטרס קבא דקשייתא קושיא ע"ה. וע"ע ריטבי"א להלן מג, א, שאין חיוב להכנס למקדש, אלא הנמצא שם חייב בנטילת לולב, ע"ש. וע"ע מקראי קדש סוכות ח"ב ע' ס'.]

[יש מחלוקת בין רש"י והריטב"א להרמב"ם בפירושו של "ובמדינה יום אחד" רש"י מפרש שגם ירושלים היא בכלל "מדינה" ונוהג בה מהתורה רק יום אחד "במדינה בירושלים שאף הוא בגבול"ם" וכן כתב הריטב"א, והרמב"ם בפירושו המשניות חולק עליהם והוא סובר שיש לירושלים דין כמו במקדש ויש לטול בה מהתורה כל שבעה ו"מדינה" היא שאר העיירות מלבד ירושלים "מדינה היא כל העיירות שבא"י מלבד ירושלים" ולפי הרמב"ם פירושו של "ושמחתם לפני ה' אלקיכם" הוא על כל ירושלים וכן כתב הרמב"ם לגבי דין תקיעת שופר בשבת שמה שכתוב במשנה "יור"ט של ראש השנה שחל להיות בשבת היו תוקנין", שכלל ירושלים היו תוקעין.

והנה עפ"י שיטת הרמב"ם בפיה"מ, שכל ירושלים היא במצות לולב כל שבעה, יש פוסקים, שכיון שלדעת הרמב"ם קדושת ירושלים לא בטלה, א"כ נוהגת מצוה זו אף בזה"ז (ביכורי יעקב סי' תרנ"ח סק"א), ברם יש חולקין על זה, והוכיחו שאין לומר כן, דאם אף בזה"ז נוהגת מצוה זו מהתורה בירושלים, א"כ מדוע תיקן ריב"ז שהוא לולב ניטל כל שבעה זכר למקדש דכתיב דרישה, כיון דמצות לולב כל שבעה נוהגת אפילו בזה"ז בירושלים (שפת אמת, וחי' רבינו מאיר שמחה להלן רפ"ד - וכס' מורשת יעקב), ועי' מה שכתבנו בכל זה לעיל (דף ל"ח ע"א).

3. ערוך לנר על סוכה דף מא/א

שם ד"ה במדינה. בירושלים שאף הוא בגבולין: הרמב"ם חולק על רש"י וס"ל דירושלים בכלל מקדש הוא שכן כתב לענין שופר בשבת: וראיתי בבאר היטב א"ה (סי' תקפ"ח) שהביא קושיא על זה בשם חכמי א"י דא"כ מאי פריך ביומא (דף כ"א ע"א) פתח במקדש וסיים בירושלים ע"ש הא לפי דעת הרמב"ם שפיר הי' ירושלים בכלל מקדש ולענ"ד אין זה קושיא דשפיר י"ל בכלל מקדש גם ירושלים אבל היכי דתני בית המקדש דהוי אין ירושלים בכלל דאין עיר בכלל בית ובמתניתן דאבות קתני עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש לכן שפיר פריך פתח במקדש וסיים בירושלים. והנה אף שופר כתב הרמב"ם בפ"י דמה דקתני י"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין דבכל ירושלים היו תוקעין לא ראיתי הכא לענין לולב שכתב כן רק נקט לשון המשנה סתם במקדש נוטל כל ז' ולא כתב בירושלים ולכאורה הי' אפשר לומר דבלולב גם הרמב"ם מודה לרש"י דאין ירושלים בכלל כיון דכתיב לפני ד' ובזבחים (סוף מסכתא) ממעטינן אפילו במה דלא מקרי לפני ד' רק מקדש א"כ כש"כ דממעטינן ירושלים שוב ראיתי בפ"י המשניות שכתב גם לענין לולב דבכלל מקדש הוי גם ירושלים וצ"ל מה שלא כתב כן בחבורו מפני שסמך אמה שכתב בן בה' שופר ומה דקרי ל"ה לפני ד' אין קושיא דאף דבמה לא מקרי לפני ד' מכ"מ ירושלים ע"כ קרי כן דהא גבי מעשר שני כתיב ואכלת לפני ד' אלקיך מעשר דגנך וגו' אף שנאכל בירושלים ולא במקדש. וא"ע ראיתי בירושלמי כאן ובמסכת ר"ה שכתב בפ"י דקרא דושמחתם לפני ד' אלקיכם קאי אירושלים ג"כ והמפרש שם הביא ג"כ ראי' מקרא דמעשר שני: ועיין מה שכתבתי לקמן (דף מ"ג ע"א) והנה התוס' י"ט שקלים (פ' א') הביא ראי' לשיטת רש"י ולשיטת הרמב"ם אכן למענין שם אין אילו ראיות מוכרחות אבל התוס' חדשים שם הביא ראיות גדולות לשיטת רש"י ע"ש אמנם מה נעשה אחרי שהירושלמי קאמר בפ"י כהרמב"ם ומזה לכאורה קשה מאוד על רש"י:

4. שערים מצויינים בהלכה

משנה במקדש שבעה, וכמדינה יום אחד. פרש"י במדינה בירושלים שאף הוא כנבולים. אבל הרמב"ם בפיהמ"ש (כאן, ובר"ה כט:) כתב, דירושלים הוא כמקדש. וכצורך לנר הביא שכ"כ בירושלמי (דמכילתין, ובר"ה פ"ד ה"ג) "ושמחתם לפני ה' א"שבעת ימים" בירושלים, ופי' בקרבן תעדה דהרי במעשר שני נמי כתיב "ואכלת לפני ה'", והיינו ירושלים. ועי' בשפת אמת. וע"ע מה שכתבנו במס' יומא (כא. ד"ה פתח במקדש) בשם הערוך לנר, דירושלים הוי בכלל מקדש ולא בכלל בית המקדש, וכזה מתרץ קושיית הבאר היטב.

5. תוספות סוכה דף מא/א

ושיהא יום הנפ כולו אסור - תקנות תיקן רבן יוחנן בן זכאי אלא הנך תרתי תיקן יחד להכי תני הכא יום הנפ אגב גררא ותימה דבמנחות פרק רבי ישמעאל (דף סח.) לא תני הנך דלולב אגב ההוא דיום הנפ ובפרק בתרא דר"ה (דף ל.) תניא הנך תרתי ועוד תקנות טובא דתקון:

6. ערוך לנר על סוכה דף מא/א

שם ד"ה ושיהא יום הנפ. ועוד תקנות טובא דתקון: מה דחשיב בר"ה כולהו י"ל לענ"ד משום דרוב תקנות דריב"ז הם מענין המסכתא דשם קתני להו גבי הדדי ואגבייהו קתני גם הני אבל הכא לא תני רוב אגב המיעוט ומה דלא קתני הך דהכא במנחות כבר תרצו הר"ן והריטב"א דהכא קתני סיפא אגב רישא אבל התם לא קתני רישא אגב סיפא:

• [ת' של האמרי אמת]

7. חתם סופר מסכת סוכה דף מא עמוד א

מנ"ל דעבדינן זכר למקדש. צריך חקירה ממ"נ אי גם אחר חורבן בית ראשון תקנו הנביאי' הם זכר למקדש א"כ ריב"ז לא חידש כלום ואי לא עבדו זכר למקדש ק' מ"ט הא כיון בעי דרישה ועיי' כפ"ת דקדק הרבה על לשון הקרא ממכתך ארפאך עוד יל"ד משמעות הקרא כי נכמרו רחמי הקב"ה על ציון יען אין לה דורש וע"כ יעלה לה ארוכה וא"כ איך תיקן ריב"ז לדרוש לציון ושוב לא יכמרו רחמי הקב"ה, אומר אני לשון ממכתך ארפאך כמ"ש במדרש ממכה עצמה מתקן רטיה וכן היה בבנין בית שני שממכה עצמה תיקן רטיה ורפואה כי כורש ודריוש שהיינו עבדים להם הם סייעו בבנין בהמ"ק וכתל' כי עבדל' אנחנו ובעבודתינו לא עזבנו אלקינו ויט עלינו חסד לפני מלכי פרס. אמנם אין זה ישועה המתבקשת לתקן רפואה מהמכה אלא שתהי' רפואה קודם למכה שהוא גאולה העתידה בב"א שמשיהו כבר נולד קודם החורבן ובהמ"ק כבר עומד בנוי ומשוכלל למעלה כפירש"י בשמעתין, והנה אחר חורבן בית ראשון לא עשו דרישה לציון ע"כ לא זכו לגאולה שלימה רק ממכה עצמה תיקן רפואה והיינו דקאמר קרא ממכותיך ארפאך ולא רפואה קודם למכה מאי טעם משום ציון היא דורש אין לה ובחורבן בית שני נתעורר ריב"ז על זה לעשות דרישה לציון וזכר למקדש כדי שנזכה לגאולה שלימה רפואה קודם למכה ולפ"ז יש המשך להני תרי תקנו' ניטל במדינה ז' ויום הנפ כלו אסור כי ע"י שעשה זכר למקדש נזכה לבנין משוכלל למעלה ואפשר שיבנה בלילה או בי"ט ע"כ יום הנפ כלו אסור:

8. ספר בנייהו בן יהוידע על סוכה דף מא/א

ציון היא דורש אין לה מכלל דבעיא דרישה. נראה הכונה כי הזכר שעושיין לעניינים שהיו בזמן המקדש מורה על האמונה וההבטחה שאנחנו מקוין שתחזור עטרה ליושנה ולכך עושיין להם זכר ולזה אמר הכתוב כי נדחה קראו לך שסרה תקותם ממך דחושבים אותך נדחה לגמרי חס ושלום והראיה דחשבו בכך הוא כי הנה ציון היא דורש אין לה לעשות זכר לעניינים שהיו נהוגים בבניינה. גם תיבת ציון הוא לשון ציונים וסימנים וכמו שכתב הגאון אורים ותומים [סימן ס"ז ס"ק א'] בענין הפרזבול בפסוק [ירמיה ל"א כ'] הציבי לך ציונים ודוק:

9. שו"ת מגפת שלמה תנינא (ב - ג) סימן נז [נטילת לולב כל שבעה בירושלם בזה"ז]

בפירוש המשניות להרמב"ם... והנה בבכורי יעקב סי' תרנ"ה סק"א [וכיוון לדבריו הגר"ש סופר ז"ל בס' התעוררות תשובה] כתב דלדעת הרמב"ם דקרא דושמחתם קאי גם על ירושלם, חייבין גם בזה"ז בירושלם ליטול לולב כל שבעה מדאורייתא, דהא

הרמב"ם ס"ל בפ"ו מהל' בית הבחירה הט"ז דקדושת ירושלם לא בטלה [ומה שאין חיוב לעלות לירושלם או לביהמ"ק לקיים המצוה עיין בשפ"א]. ובחידושי הג"ר מאיר שמחה ז"ל על הש"ס בסוכה דף מ"א ע"א תמה מאד על דבריו עיי"ש, אך יש לדון בכל תמיהותיו.

א) מה שהקשה דא"כ אמאי תיקן ריב"ז שיהא לולב ניטל שבעה משום זכר למקדש, וכדאמרינן ציון היא דורש אין לה מכלל דבעי דרישה, והא כיון שנוהג אפי' בזה"ז בירושלם כל שבעה מה"ת הרי א"צ דרישה הוא פלאי, דהרי נחרבה ירושלם ומושפלת עד שאול תחתיה ולא היו ישראל מצויין בה. ואף אם כוונתו דכיון דלכשיבנה המקדש תבטל התקנה, היה ראוי לבטלה מיד כשיהיה ישוב בירושלם ותהיה תח"י ישראל, נראה דמ"מ עד שיבוא גואל צדק ויבנה המקדש חוששין שמא יחזרו נכרים לכבשה ותיחרב ירושלם ושפיר בעי דרישה [אגב נראה דחייב כל אדם ללמד בביתו שנטילת הלולב כל שאר הימים היא בגלל דרישה לציון דעבדינן לה זכר למקדש, כי הרי כל התקנה היתה בשביל כך]...

אך מ"מ דברי הבכורי יעקב תמוהים. דהרי בסוף הל' לולב כתב הרמב"ם שחייבים לשמוח שמחה יתירה במקדש משום הך קרא דושמחתם, ולענין זה הרי ברור דבזה"ז לא שייך שמחה זו, וא"כ ה"נ לענין לולב הסברא נותנת דהשתא שחרב בהמ"ק אין שייך לשמוח. וגם יתכן דהואיל והתורה קוראת את הנטילה במקדש בשם "ושמחתם", חייבים לעשותו דוקא בשמחה (ובזה יש להבין גם הא דאבל אינו מקיף את הס"ת בהושענות אשר הם רק תפלה ותחנונים, מפני שהוא זכר ל"ושמחתם", עיי' ביאור הגר"א או"ח סי' תר"ס סע' א), וא"כ בזה"ז אין זה שייך כלל, וע"כ דלא תליא בירושלם אלא במקדש דוקא. ואף דממה דמפרש הרמב"ם שם הך קרא גם על אכילת שלמים הנוהגת בכל העיר, משמע קצת כדבריו דירושלם נקראת לפני ד', יתכן דהיינו רק בזמן שבהמ"ק קיים שאז גם ירושלם חשיבא לפני ד' אבל לא בזה"ז. ומלישנא ד"ציון" היא דורש אין לה אין לדייק דתלוי בעיר ציון ולא בבנין ביהמ"ק, דגם בנוסח התפלה תקנו לומר ותחזינה עינינו בשובך לציון אף דהכוונה ודאי על בהמ"ק. ועיין גם בדף מ"ו ע"א שאמרו לולב אלולב לא קשיא כאן בזמן שבהמ"ק קיים כאן בזמן שאין בהמ"ק קיים, ופירש"י בזמן שבהמ"ק קיים שמברכין עליו כל שבעה במקדש, והנה בשלמא אם נאמר דחוץ מן המקדש לא משכחת לה ברכה על לולב כל ז' אלא בזה"ז ניחא, דאגב בזה"ז נקט ב"זמן" שביהמ"ק קיים ולא קאמר כאן בביהמ"ק, אבל לדבריו דבירושלם נוהג אף בזה"ז כל ז' מה"ת, למה תלה הדבר בזמן ביהמ"ק, הרי גם בזמן שאינו קיים מברכין, והול"ל כאן במקדש וכאן בזה"ז חוץ לירושלם, וצ"ע.

10. חתם סופר מסכת סוכה דף מא עמוד א

דאיבני בשיתסר וכו' דאיבני בחמיסר. עיי' בס' מעשה רוקח להחסיד מה"ו אלעזר בראד ז"ל שהי' אב"ד בק"ק אמשט"ד במס' פסחים כ' היות כי ג' מצות נצטוו ישראל להקים מלך ואח"כ להכרית זרעו של עמלק ואח"כ לבנו' בהמ"ק כמבואר במס' סנהדרין ואי' בתיקונים דמחייב עמלק לע"ל יהי' ביום י"ד ניסן דוקא כי י"ד על כס י"ה א"כ ממילא יהי' בנין בהמ"ק אחריו בחמיסר או בשיתסר ודפת"ח:

11. שערים מצויינים בהלכה

אי נמי סמוך לשקה"ח. עי' ברש"י ותוס' דלא קשה מהא דאיתא במס' שבועות (טו:) דאין בנין המקדש בלילה, וכמו כן ביר"ט, דזה דוקא בנין הבנוי בידי אדם, אבל מקדש העתיד שאנו מצפין לה בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים כו'. ויש ראשונים דלא ס"ל כדעת רש"י ותוס', עי' ברמב"ם (מלכים פי"א ה"ד) ובמאירי כאן. אבל מקור לרש"י ותוס' נמצא בתיקוני זוהר (תקון תמינאה) וז"ל, בנינא קדמאה איתבנאי על ידי דבר נש, ובכגון דא שליטו עלייהו בגין ד"אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו ברו" (תהלים קכו), ובגין דבנינא בתראה יהא על ידא דקוב"ה יתקיים, ועל דא אמר קרא "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון". והתוס' במס' שבועות (טו:) כתבו כן גם בשם מדרש תנחומא [עי' במדרש תנחומא סר"פ נח, ובסר"פ פקודין]. ועי'

12. גליוני מנחת חן

בד"ץ אין בונין ביהמ"ק בלילה וכתב המנ"ח (מצוה צ"ה)
דק לכתחילה אסור לבנות בלילה, אבל אינו נפסל בשביל זה.
והיינו דלילה אי"ז דין פסול רק דין איסור.

אולם המקדש דוד בכיהב"ח (סי' א') הוכיח מירושלמי
(יומא פ"א ה"א), דאם הקימו את המקדש בלילה הוא נפסל - וא"כ
הקשה על מש"כ רש"י ותוס' דבנין בידי שמים שאני, וכיון דלילה
הוא דין פוסל, א"כ זה פוסל גם בבנין העשוי בידי שמים, דסר"ס
נבנה בלילה.

13. תוספות סוכה דף מא/ב

ולקחתם שתהא לקיחה לכל א' וא' - מדלא כתיב ולקחת לשון יחיד וגבי סוכה לא צריך קרא דהא כתיב כל האזרח:

14. המאירי על מסכת סוכה דף מא/ב

אמר המאירי יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת ר"ל בזמן שבית המקדש קיים שהיה לולב דוחה שבת ביום ראשון בכל מקום כמו שהתבאר והיו מוליכין לולביהן מערב שבת לבית הכנסת מצד איסור הוצאתו בשבת שאינו דוחה שבת לענין הוצאה אלא לענין טלטול ולמחר כל אחד מכיר את שלו ונטולו שהרי אין אדם יוצא ביום ראשון בשל חבירו לא בשאול ולא בגזול וכן אין אחד מוציא את חבירו שהרי דרשו ולקחתם שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד ויש כאן מקום עיון ומה הוצרכנו להביא דבר זה מן המקרא וכי היכן מצינו מצוה התלויה במעשה כעין נטילת לולב ותפלין וציצית שיהא אחד מוציא את חבירו שאם אמרו בשופר ומגילה ודומיהם הוא מפני שהם תלויים בשמיעה ומ"מ תירצו בה שמאחר שאינו בא אלא לרצות על המים הייתי אומר שיטלוהו בית דין ודיינו בכך לכך הוצרכנו להביאה מן המקרא ושאר כל ימי החג אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חברו אף במקדש שהרי כי כתיב לכם בראשון כתיב:

15. ערוך לנר על סוכה דף מא/ב

שם בגמרא שתהי' לקיחה ביד כל א' ואחד: בכפ"ת הקשה דמצוה שהיא בגופו של אדם כגון נטילת לולב מהיכי תיתי שיכול לעשות שליח ושלא יהי' חיוב בכל אחד ואחד והניח בקושיא והנה אמת דכסברת הכפ"ת דבמצוה שהיא חובת הגוף לא שייך שליחות כתב התוס' ריד ר"פ ב' דקידושין ע"ש שבפ"ה הזכיר ג"כ דבנטילת לולב לא שייך שליחות וא"כ ביותר קשה מסוגיא דהכא ולענ"ד י"ל דלא משום שליחות ה"א שלא יהי' חיוב בכל אחד ואחד אלא משום דה"א דזה כמעשה הקרבנות של צבור וכנסוך המים של חג שעושים ב"ד בעד כל ישראל דהכי אמרינן ג"כ במנחות (דף ס"ה ע"ב) וספרתם לכם שתהא ספירה לכל א' ואחד וכתבו שם התוס' דגבי יובל כתיב וספרת לך וקאי אב"ד דוקא ע"ש וא"כ ה"נ י"ל כן דאי הוי כתיב ולקחת לך ה"א דקאי אב"ד דוקא כמו וספרת לך דיובל:

16. הרא"ש על סוכה פרק שלישי - סימן ל

וצריך שיתנהו לו במתנה גמורה ע"מ שיחזיר ואחר שיצא בו צריך לחזור וליתנה לו במתנה בשעת חזרה אבל אם אמר לו יהא במתנה עד שתצא בו ואח"כ יהא שלי כבתחלה לא יצא בו דהוי כמו שאול

17. שערים מצויינים בהלכה

וואם החזירו לאחר סוכות, אי דומה להא
דקי"ל בשו"ע (חור"מ סי' שסג) דגזל חמץ
ועבר עליה הפסח אומר לו הרי שלך לפניך.
מסופק בזה הפמ"ג (מ"ז אר"ח סי' תרנו
סק"א) אם גם באתרוג יוכל לומר כן.
ובפת"ש (חור"מ שם) הביא דיש מחלקים
דבחמץ אין אחרים מכירים ההיזק אם זהו
חמץ שעבר עליו הפסח, ולכן אומר לו הרי
שלך לפניך, משא"כ באתרוג שהכל מכירים
ההיזק דהרי כבר עבר חג הסוכות, לא מצי
למיפטר נפשיה. וראיתי בשו"ת שואל ומשיב
(מהר"ג ח"ג סי' לג) שכתב, דבחמץ הוא
היזק שאינו ניכר משא"כ באתרוג שהוא היזק
ניכר, ועוד חילוק יש דבחמץ השווי הוא
עצמותו של הלחם שהוא ראוי לאכלו לכל,
משא"כ באתרוג השווי הוא המצוה
דבעצמותו שוה מעט, וכמש"כ התוס' לעיל
(לט.), וכיון שעבר זמן המצוה הפסידו. וע"ע
מה שכתבנו לעיל (שם ד"ה יותר).

לא החזירו לא יצא. ואם נגזל ממנו או
הודמן שאר אונס, ע"י ברא"ש (סי' ל)
בשם בעל העיטור, דאע"ג דחזרת דמים הוי
חזרה כדמוכח במס' גיטין (עד:), אבל גבי
נדרן דהכא לא יצא, שהרי מ"מ לא קיים
התנאי. ונפסק כן בשו"ע אר"ח (סי' תרנח
ס"ד). ואע"פ דבחור"מ (סי' רמא ס"ח) פסק
דפטור מלשלם, זהו משום דאינו שואל
להתחייב באונסין ואינו שומר להתחייב
בגניבה ואבידה, ומתחייב רק בפשיעה, אבל
התנאי לא נתקיים ואינו אלא כפקדון בידו,
ומשו"ה לא יצא. וע"י במשנה ברורה (סי'
תרנח ס"ק טו).

18. ערוך לגר על סוכה דף מא/ב

שם להודיעך כמה מצות חביבות עליהן: חביבות עלי לכהאורה הל"ל דהא רק מר"ג משתעי ויש לומר דממה שהוצרך ר"ג ליתן אלף זוז יש ראי' שהיו שם גם קונים אחרים שרצו לקנות בדמים יקרים עד שהוצרך ר"ג לקנות באלף זוז ובפרט ראב"ע ור"ע שהיו עשירים ודאי ג"כ רצו לקנות אבל ר"ג הוסיף על דמי מקחם עד שקנה באלף זוז ולכן במה דקאמר שקנה באלף זוז קמ"ל שהיו מצות חביבות על גם חכמים אחרים ובוז' י"ל עוד בדרך אחר מה שדקדקנו למה פריך הקושיא מאי קמ"ל בקנה אלף זוז אחר שביאר דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה דבלא"ה ה' אפשר לומר דקמ"ל במה דקאמר שקנה באלף זוז דאתרוג השותפין פסול דלכך הוצרך לקנות ביוקר כ"כ מפני שכל א' רצה לקנות לעצמו אבל לאחר דקאמר מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה ובענין זה יכול לצאת גם באתרוג השותפין כמש"כ התוס' ומה שנהגו הקהל וכו' ע"ש א"כ לא שמעינן מזה דאתרוג השותפין פסול פריך השתא מאי קמ"ל בקנה באלף זוז ומשני שקמ"ל כמה מצות חביבות עליהן שכל א' רצה לכבוז ממנו במצוה שיהי' לו כולו לבדו:

19. ספר בניהו בן יהודיע על סוכה דף מא/ב

למה ליה למימר שלקחו באלף זוז להודיעך כמה מצות חביבין עליהן. י"ל עליהן משמע על כולן ולכהאורה לאו משמע מהכא ענין זה של חבוב מצות אלא רק על בן גמליאל ולא על ר' יהושע ור' אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא דהם לא היה להם משלהם אלא לקחו מן ר"ג. ונראה לי בס"ד דבאמת מן ידיעה זו שהודיע לנו התנא שלקחו באלף זוז יצא לנו חיבוב מצות אצל ר"ג, ועוד למדנו מזה התנצלות על שלשה התנאים שעמו שלא יאמר אדם אין המצות חביבות עליהם דהראיה לא קנו לולב מכיסם אלא פטרו עצמן בשל ר"ג, לכך הודיע לנו שקנאו באלף זוז ומהו אנחנו יודעים שלא היה נמצא אלא לולב אחד שאם נמצא עוד שנים ושלוש לא היה יכול זה בעל הלולב למכרו באלף זוז על כן מן הערך הגדול הזה נדע שלא היה עוד אחר, והשתא ממילא לא יבא אדם לומר על שלשה רועים הקדושים הנזכרים שלא היו המצות חביבות עליהם ולכך לא קנו משלהם. דבאמת לא היה אלא רק אחד ובדין הוא שיקחהו הנשיא נמצא מזה הידיעה של הערך נודע לנו דבר בענין החיבוב גם על שלשה התנאים הקדושים שהיו שם ולכך כלל אותם בזה הענין של החיבוב עם ר"ג ואמר עליהן:

20. שערים מצויינים בהלכה

ובשיטה מקובצת כתב בשם הראב"ד, דיתור משליש תלוי הדבר לפי מה שיתן לו הקב"ה עושר ונכסים. וכתב בתשו' מבי"ט (ח"ג סי' מט) דהא דמותר ליתן יותר משליש, היינו שעייב לא יתייקר השער, והא דקנה ר"ג בעד אלף זוז אפשר שבאותו שנה לא נמצאו כשרים אלא מעטים. ובמג"א (סי' רמב) כתב. דאם הגוים מייקרים שער הדגים, נכון לחקן שלא יקנו דגים ומקורו ממס' כריתות (ח.ו.) שהיו מייקרים שער הקנים, ותיקן ר"ג ראשה שיש עליה ה' לירות וראות ה' זיבות וראות מביאה קן א' ויצאה ידי חובתה. ויש לחלק דענין דגים הוא בכל שבת ושבת, וענין הקנים גם בכל יום יש נשים שמביאות קנים, משא"כ אתרוג שהוא פע"א בשנה, וגם יכולים כמה אנשים לקנות אתרוג אחד ויודעים ידי חובתם ע"י שמקנה כל אחד לחבירו. וכבר הבאנו בשמ"ב (ח"ג סי' קלו סי' יא) בשם הגאון שו"ת בית יצחק, דבקניית אתרוג לא שייך דין אגואה, מפני שהשער משתנה ואין לזה שער ידוע. דהרי ר"ג שילט בעד האתרוג אלף זוז.

ולקחו באלף זוז, להודיעך כמה מצות חביבות עליהן. ע"י בגמ' ב"ק (ט:)
ובתוס', בענין הידור מצוה עד שליש.

21. שערים מצויינים בהלכה

הכא מצוה ניהו ולא טריד כהו. פרש"י נטילתה ולקחתה מצוה היא, ומתוך שחביבה מצוה עליו, אין משאה ושימורה כבוד עליו כו'. וצריך עוד ביאור, הרי מסתמא כבר קיים המצוה, ומה לו לאחזן בידיו בשעת תפלה ולאחר התפלה, ויש לומר דכיון דלאחר התפלה יש לומר הלל והושענות, ואפילו אחר כן כל שלא סילקן. הרי עדיין טרוד במצוה הוא, דומיא להא דמצינו במס' שבת (קלג:.) גבי המל בשבת, דכל שלא סילק ידיו מותר לו לחלל שבת בחתיכת הציצין אפי' אינן מעכבות, וה"ל כל שלא סילק האתרוג מידיו, הרי טרוד במצותו, והוא חביבה עליו משום שאינה אלא פע"א בשנה, דומיא להא דמצינו במס' מגילה (כא:.) כיון דחביבה עליו יהבי דעתייהו ושמעיהו. וע"י מה שכתבו לעיל (לט. ד"ה כל המצות).

22. ריטב"א על סוכה דף מא/ב

א"ל בר אמימר לרב אשי אבא צלווי מצלי ביה פי' כשהיה אוהז לולבו בידו לא היה מניחו בשעת תפלה ואותבלי ליה מדתני לא יאחוז אדם תפילין בידו ס"ת בזרועו ומתפלל ואמר שמואל דסכין וקערה ומעות וכיוצא בהם שאסור להתפלל בעודן בידו ואע"ג דלא הו דבר שבקדושה שיקפיד כל כך בנפילתן מידו חיישינן דלמא טריד בהן וכ"ש ספרים וכיוצא בהם חוץ מסידור תפלות דבהא ודאי ליכא למיחש ופרקינן התם לאו מצוה היא וטריד הכא מצוה היא ולא טריד בה פרש"י כי מתוך חביבות של מצוה שנטלו לצאת בו לא טריד ולא ירדנו לסוף דעתו דודאי כ"ש שמתוך חביבות המצוה יתן לב בלולב שלא יפול ולא יתכוין בתפלתו ויש לפרש דטרדה דלולב כיון דמצות שעתא היא והיא חביבה אע"פ שמפנה לבו עליה קצת אינו מפנה לבו לבטלה ואין זה מתעכב בתפלה כדי למנוע ממנו חבוב המצוה כי אפשר שחיבוב מצוה זו יתגנו ויזכירנו לכוין לבו בתפלתו יותר ואפשר שלזה כיון רש"י ז"ל בפירושו כנ"ל:

23. רשימות שיעורים [גריד"ס]

שם. בגמ' – הכא מצוה נינהו ולא טריד כהו. עיין ברש"י. ונראה שהפרוש הוא שהכוונה לחבב את מצות הלולב ולאחוזו אינה סתירה לכוונת התפילה ועמידה לפני ד', ואדרבה כוונת חביבות מצוה משתלבת שפיר עם כוונת התפלה. ברם אחיות ס"ת מפריעה את התפלה, כי הגם שיש חביבות מצוה כאחיות ס"ת עכ"ז דאגתו שמא יפול מידו מפריעה כוונה שלמה לתפלה.

24. רשימות שיעורים [גריד"ס]

שם. מנהגן של אנשי ירושלים. יש לעיין אם אנשי ירושלים עשו מה שעשו בגלל חביבות מצוה בלבד או דלמא שלדעתם יש קיום מצות לולב כל היום. והנה התוס' כתבו לעיל (לט.) ד"ה עובר אליכא דחד דעה כי לפי אנשי ירושלים יכולים לברך על הלולב כל היום, וז"ל אע"פ שכל אלו הדברים אין מעכבין מ"מ הואיל ויש בדבר מצוה מן המוכרח חשיב כעובר לעשייתן, עכ"ל. לדעה זו מתקיימת מצות לולב כאחיזתם כל היום ומנהג אנשי ירושלים אינו חביבות מצוה בעלמא. ונראה שגם הרמב"ם סובר כך שהרי הביא בספר היד את המנהג דאנשי ירושלים, ואילו היה מנהג של חביבות בעלמא לא היה מהראוי שיזכירנו במשנה תורה.

ולפי"ז? צריכים לבאר איזה קיום מצוה היה לאנשי ירושלים ולמה רק הם קיימו את המצוה הזו. ויתכן שמנהגם היה מיוסד על מצות ושמתחם שבמקדש. וע"פ דעת הרמב"ם (עי' בפיה"מ על המשנה לעיל) שכל עיר ירושלים היתה נחשבת לחלק של המקדש. ומסתבר שרק במצות ולקחתם אמרי' מדאגבהיה נפיק ביה, אבל במצות ושמתחם יש קיום מצוה כל זמן שאוחזים את הלולב. משום כך אחוז אנשי ירושלים את הלולב כל היום לקיים בשלמות את מצות ושמתחם שנוהגת כל שבעת הימים ובכל היום עד הלילה. אך מכך יוצא שרק בירושלים שייך קיום זה, אולם בעליות אליהו מובא שהגר"א מוילנא נהג לאחוז הלולב כל היום כמנהג אנשי ירושלים, ולפי הנ"ל צ"ע⁸⁹